

Білоус В. С. Модернізація бібліотечних сервісів у закладах вищої освіти – потреба сьогодення. «Бібліотека в умовах сучасності і конструювання майбутнього» : матеріали II науково-практичної конференції, 25 вересня 2019 р. Вінниця / Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека ім. К. А. Тімірязєва. Вінниця, 2019.

УДК 027.7:[001.9:303.71]

Валентина Білоус,
директор бібліотеки Вінницького державного
педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського
ORCID ID0000-0003-2998-400X

Модернізація бібліотечних сервісів у закладах вищої освіти – потреба сьогодення

Стаття відображає важливість модернізації діяльності бібліотеки закладу вищої освіти, впровадження новацій у інформаційно-бібліотечні сервіси. Визначає аспекти основних напрямів наукової діяльності бібліотеки, стратегію її розбудови. Показує досвід роботи бібліотеки Вінницького педуніверситету, роль і місце освітянської книгозбірні у збільшенні публікаційної активності вчених університету, підвищенні рейтингу навчального закладу. Акцентує увагу на питанні впровадження наукометричних та бібліометричних технологій.

Ключові слова: наукова діяльність бібліотеки, бібліотечний сервіс, проектна діяльність, стратегія бібліотеки, модернізації бібліотеки, інноваційна діяльність бібліотеки, бібліометричні та наукометричні технології, рейтинг навчального закладу, бібліотека Вінницького педуніверситету.

Modernization of Library Services in Higher Education Institutions – A Contemporary Necessity

The article highlights the importance of modernizing the activities of university libraries and implementing innovations in information and library services. It outlines key aspects of the main directions of scientific activity within libraries and the strategy for their development. The paper presents the experience of the library at Vinnytsia State Pedagogical University, emphasizing the role and place of educational libraries in increasing the publication activity of university scholars and enhancing the institution's ranking. Special attention is given to the implementation of scientometric and bibliometric technologies.

Keywords: scientific library activity, library service, project activity, library strategy, library modernization, innovative library activity, bibliometric and scientometric technologies, university ranking, Vinnytsia Pedagogical University Library.

Постановка проблеми. Інформатизація суспільства, модернізація освіти вимагає оперативних змін в бібліотечній роботі, зростання вимог до освітянських бібліотек як важливого інструменту навчальної, наукової та пізнавальної діяльності, реорганізації діяльності шляхом нарощування інформаційного потенціалу, інтеграції бібліотечних ресурсів, забезпечення навчально-виховного та наукового процесів повною, оперативною та якісною інформацією, формування інформаційного поля та швидкого доступу до інформації користувачів освітянської галузі [1, с. 29].

Долаючи існуючі стереотипи, зберігаючи усталені традиції та модернізуючи інформаційно-бібліотечні сервіси, формується модель сучасної бібліотеки закладу вищої освіти, покликаної забезпечити розвиток інтелектуального потенціалу країни. Прагнення бути потрібними, затребуваними стимулює бібліотечних фахівців до переосмислення векторів діяльності та перегляду ролі й місця бібліотеки у житті університету, суспільства. Інформаційно-аналітичний моніторинг та наукометричні практики сьогодні є особливо важливим і затребуваними напрямками

роботи у бібліотеках закладів вищої освіти. На часі актуальним є питання збільшення внеску бібліотек вищої школи у розвиток інституціональних місій і цілей, впровадження нового спектра послуг, спрямованих на підтримку фахової комунікації, моніторинг, аналіз та інтеграцію результатів досліджень до світового наукового простору формування позитивного іміджу установи у країні та світі [2, с. 15].

Аналіз актуальних наукових досліджень і публікацій. Діяльності бібліотеки та створення інноваційних бібліотечних сервісів присвячено чимало робіт, дана тема розглядається на наукових конференціях, семінарах, висвітлюється на сторінках фахових видань. Питання модернізації бібліотечно-інформаційних сервісів, впровадження інновацій у бібліотечні процеси, методологію та інструментарій наукометричних методів вимірювання вивчають та висвітлюють на сторінках фахових видань вчені та практики бібліотечної справи – Г. Асєєв, Т. Борисова, О. Бруй, Л. Костенко, В. Копанєва, Є. Кухарчук, Т. Симоненко, Т. Колесникова, В. Копанєва, М. Назаровець, Н. Ніколаєнко, О. Сербін, Т. Ярошенко та багато інших.

Мета статті – показати досвід роботи бібліотеки Вінницького педуніверситету щодо впровадження новітніх бібліотечних сервісів, які сприяють процесу збільшення представництва університетської науки в глобальному просторі наукових комунікацій; акцентувати увагу на актуальність використання методів вимірювання; обґрунтувати важливість впровадження бібліометричного аналізу публікаційної активності, сприяння підвищенню рейтингу вчених та університету.

Виклад основного матеріалу. Бібліотека закладу вищої освіти, виконуючи свою основну місію, прагне, щоб рівень наданих нею послуг відповідав європейським стандартам, активно розвиває інноваційні напрями діяльності, бере на себе відповідальність за поширення результатів наукових досліджень вчених інституції, адаптує університетську науку у світовий інформаційний простір, сприяє підвищенню рейтингу навчального закладу та формуванню бренду науковця.

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського визначається своїми науковими здобутками та потужним науково-педагогічним потенціалом. Ефективно працюють наукові школи, які започатковані корифеями національної науки, щорічно захищаються докторські і кандидатські дисертації, публікуються монографії та наукові статті, зареєстровані і виходять фахові збірники наукових праць. [3, с. 61]. Нові бібліотечні сервіси із супроводу університетської науки сприяють науковій діяльності університету та включають:

- інформаційну підтримку науково-дослідницької діяльності;
- впровадження у практику діяльності нові моделі наукової комунікації;
- інтеграцію результатів наукових досліджень до світових баз даних (БД);
- моніторинг, аналіз і діагностування рівня видимості й впливовості результатів наукових досліджень ЗВО та його періодичних видань у світовому науковому інформаційному просторі;
- допомогу науковцям у створенні (упорядкуванні) авторських профілів у БД Scopus, Google Scholar, у бібліографічних менеджерах та спеціалізованих соціальних мережах, реєстрах ідентифікаторів автора Researcher ID та ORCID;
- рекомендації щодо вдосконалення редакційних політик періодичних видань ЗВО відповідно до міжнародних стандартів;
- аналіз відповідності періодичних видань ЗВО вимогам наукометричних та реферативних БД;
- збирання, упорядкування та систематичний аналіз інформації щодо публікаційної активності авторів (бібліографічний опис монографій, дисертацій, авторефератів дисертацій, статей із наукових журналів, докладів на конференціях та ін.) та їх наукової метрики;
- створення тематичних відеороликів з підтримки наукових досліджень;
- навчання вчених різним аспектам інформаційного пошуку, роботі зі світовими БД наукового цитування;
- проведення бібліометричних досліджень щодо різних аспектів публікаційної активності науковців ЗВО та ін. [4].

На часі бібліотечні сервіси надають університетській бібліотеці нових рис, якими є: зміщення вектора уваги бібліотек до пріоритетності надання послуг автору-вченому; активне

партнерство бібліотеки на всіх стадіях життєвого циклу наукового дослідження: від інформування та надання доступу до документів, розповсюдження, аналіз та оцінки результатів досліджень [5].

Діяльність бібліотеки спрямована на якісне та оперативне інформаційне забезпечення навчально-виховного процесу, науково-дослідної діяльності університету та формування сучасного інформаційно-бібліотечного середовища з високим рівнем комфортності. Формування позитивного образу бібліотеки в очах користувачів, визначення її місця в сучасному суспільстві відбувається шляхом надання комплексу інформаційних послуг: доступ до БД через Інтернет, консультування з пошуку у БД і каталогах, надання інформації електронною поштою, виконання віртуальних довідок, доставка книг по МБА тощо. Бібліотека поєднує традиційні та електронні інформаційні ресурси, індивідуальні і корпоративні методи роботи.

Важливе місце в діяльності бібліотеки відводиться наукометричним дослідженням та бібліометричним технологіям, мета яких – дати об'єктивну картину розвитку наукового напрямку, оцінити його актуальність, потенційні можливості, закони формування інформаційних потоків і поширення наукових ідей. Наявність публікацій вченого в наукометричних базах є обов'язковим показником його наукової активності і продуктивності, а цитування у БД суттєво впливає на показники навчального закладу в різних рейтингових системах. Підвищення якості наукових публікацій, актуальність тематики, а також рейтинг видання, в якому вони надруковані та відображення їх у міжнародних наукометричних БД – вимога сьогодення. Саме бібліотека засвоїла функції навігації в світових наукометричних системах, взяла на себе методичне забезпечення робіт з представлення в них наукового доробку вчених, підвищення його видимості в системі наукових комунікацій, а також підготовку для ректорату інформаційно-аналітичних матеріалів бібліометричного спрямування [6].

Активно продовжується розбудова освітянської книгозбірні, виконання основної стратегії – формування потужної електронної бібліотеки, оперативне забезпечення доступності до якісної інформації і наукових знань. На разі Електронний каталог бібліотеки нараховує понад 302 тис. бібліографічних записів, у т. ч. БД «Повнотекстові видання» – 9200. Створено нову БД «Дипломні роботи». Формуються цифрові копії видань цінного та рідкісного фонду бібліотеки, які розміщені на сайті бібліотеки в «Цифровій колекції» «Повнотекстового архіву видань бібліотеки».

Електронна бібліотека продовжується формуватися як традиційним способом (на базі АБІС ІРБІС), так і у формі Інституційного депозитарію (ІР) на платформі D-space, що є одним із шляхів розповсюдження результатів дослідження наукових працівників університету, максимізації їх відкритості та наукового впливу, інтерактивним інструментарієм доступу до повнотекстових електронних здобутків. Сформований на сервері бібліотеки репозитарій доступний у мережі Інтернет як за прямим посиланням <http://dspace.vspu.net>, так і через сайт бібліотеки. Депозитором ІР є бібліотека. ІР нараховує понад 4 тис. назв документів і складається з 12 колекцій. Створено факультетські та кафедральні колекції, колекції академічних текстів здобувачів вищої освіти. Інформацію та посилання на репозитарій ВДПУ додано до статті Вікіпедії «Українські Інституційні репозитарії».

З метою подальшого вдосконалення лінгвістичного забезпечення ЕК бібліотеки формуються авторитетні файли «Колективні автори», «Предметні заголовки», «Тезаурус», «Алфавітно-предметний покажчик до УДК» на базі онлайн каталогу Міжнародного консорціуму з УДК. Продовжено участь у регіональних та всеукраїнських корпоративних проектах з формування зведених каталогів. Проектна діяльність бібліотеки є стратегією її розвитку, один із факторів модернізації моделі бібліотеки вищого навчального закладу, важливою умовою інноваційного розвитку бібліотеки і професійного зростання бібліотекарів. Глобальні виклики сьогодення впливають на діяльність бібліотек, що позначається пошуком та освоєнням нових напрямів діяльності, вибору нових форм і методів [7].

Бібліотека проводить роботу з поширення наукових робіт викладачів, аспірантів, науковців університету в Інтернет-середовищі, продовжує брати участь у проектах, що впливають на індексування робіт наукометричною системою Google Scholar:

- поширення наукових робіт викладачів, аспірантів, науковців університету з метою впливу на підвищення індексування робіт наукометричною системою Google Scholar в Інтернет-середовищі, архівів наукових видань університету в репозитарії;

- створення і моніторинг профілю університету і профілів наукових журналів у Google Scholar з відображенням їх в інформаційно-аналітичній системі «Бібліометрика української науки»;

- проведення спільних засідань кафедр і бібліотеки, практичних занять щодо роботи з міжнародними БД для поліпшення показників публікаційної активності авторів, якісного відображення наукового доробку кафедр в профілях Google Scholar.

Бібліотека, перебудовуючи власну діяльність на максимальний розвиток сервісів із підтримки наукових публікацій, надає допомогу з інтегрування публікацій у світові БД, розвиває сервіси із підтримки наукових публікацій.

Бібліотечні сервіси сприяють збільшенню представництва вчених університету в глобальному просторі наукових комунікацій, впровадженню наукометричних та бібліометричних методів дослідження. Бібліотека оперативно реагує на запити, вимоги, побажання користувачів, постійно підвищує свій рівень професійної компетентності. Специфіка роботи сучасної бібліотеки полягає в активному використанні інноваційних технологій, що забезпечує проведення інформаційних заходів на якісно новому рівні, запровадження нових мультимедійних форми їх проведення. Фахівці бібліотеки надають допомогу у використанні локальної та всесвітньої мережі, консультації з наукового опрацювання документів, знайомлять з правилами використання електронного каталогу та інших баз даних, проводять перевірку на плагіат. Використання у роботі web-технологій надає користувачам різнопланову інформацію на основі баз даних електронного каталогу, активно пропагує фонди за допомогою віртуальних сервісів. Рівень комфортності доступу до інформації, незалежно від її формату, виступає важливим показником діяльності бібліотеки і однією з умов успіху впровадження інноваційних освітніх технологій в університеті. Бібліотека постійно розширює присутність у всесвітній мережі Інтернет. Інтернет-контент бібліотеки включає значний масив ресурсів та сервісів різноманітної направленості, об'єднаних спільним вікном доступу до них через веб-сайт бібліотеки. Головна запорука ефективності сайту та інших Інтернет-ресурсів – якісне інформаційне наповнення, регулярне оновлення, брендинг (візитка, корпоративний стиль, дизайн), зручна система навігаційних засобів. З моменту встановлення лічильника (2008 р.) ресурсами веб-сайту бібліотеки скористались понад 1 млн. 850 тис. разів. Протягом навчального року редагувались та оновлювались всі сторінки сайту. З цією метою проведено тестування сайту за допомогою онлайн сервісів <http://quirktools.com> та <http://www.responsinator.com>. Згідно статистики Google-analytics з мобільних телефонів у 2018 р. відбулось понад 52900 звернень до сторінок сайту.

За результатами конкурсу МОН України Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського у 2018-2019 рр. отримав доступ до платформи WoS та Scopus через Державну науково-технічну бібліотеку України, що сприяло значному підвищенню якості наукових досліджень та рейтингу ЗВО, дозволило науковим працівникам працювати з найактуальнішою інформацією. Бібліотека виступила координатором даного процесу. Фахівці бібліотеки вивчили ресурс та виконували оперативне консультування з різних питань його використання, з організації розширеного пошуку в WoS, формування аналітичних діаграм та звітів. Для ефективного використання ресурсу для науковців університету організовано участь у безкоштовній серії вебінарів, на яких йшлося про те, як підвищити публікаційну активність та якість наукових статей, шукати наукові видання для публікацій, планувати наукову кар'єру.

Працівники бібліотеки надали понад 200 індивідуальних консультацій з питань формування та наповнення профілів науковців університету в Google-академії Scopus, Web of Science, ORCID та інших наукометричних платформах.

Основні напрями діяльності бібліотеки Вінницького педуніверситету у здійсненні наукометричних та бібліометричних практик:

- моніторинг публікацій, цитувань, кількість авторів університету в БД WoS та Scopus.

- корегування єдиного профілю університету в БД WoS та Scopus (поєднано близько 40 варіантів назв ВДПУ), приведення до єдиної назви – Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University;

- наукометрична аналітика даних і її використання для надання довідок на замовлення ректорату;

- консультативно-практична допомога у створенні і редагуванні профілів вчених;

- надання довідок-підтверджень про наявність наукових праць, які опубліковані у періодичних виданнях, включених до WoS та Scopus;

- інформування про оновлення в переліках українських журналів, що індексуються в зарубіжних БД Scopus, WoS, а також складання списків іноземних журналів за тематикою досліджень університету, представлених в цих базах;

- створення і ведення розділу «Наукометрія» на сайті бібліотеки, відстеження динаміки бібліометричних показників.

Підвищення рейтингу ЗВО спонукає до зміни принципових підходів у висвітленні результатів наукових досліджень. Високий рейтинг дослідника в науковій спільноті дає можливість співпраці з провідними світовими вченими й інституціями, отримання грантів, державних замовлень тощо. Сьогодні науковець усвідомлює, що наукові публікації є не тільки формальною вимогою для отримання наукових ступенів та вчених звань, а базовим показником, що відображає його наукову діяльність. Редакційна політика спрямована на підвищення авторитетності фахових збірників, піднесення їх рівня до відповідних наукових світових стандартів. А це, насамперед, академічна чесність авторів публікацій, залучення до рецензування широкого кола фахових рецензентів не лише України, але і зарубіжних країн [8].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Вся діяльність університетської бібліотеки направлена на впровадження інноваційних технологій, модернізацію інформаційно-бібліотечного сервісу. Акценти університетської бібліотеки спрямовуються на формування електронних ресурсів, популяризацію ідей відкритого доступу, побудову загальнодоступних архівів наукової інформації, підвищення вебометричного рейтингу університету формуванню бренду вченого підвищення престижу та значимості бібліотеки.

У планах роботи освітянської книгозбірні – створення та підтримки в актуальному стані облікових записів службової БД Авторитетні файли індивідуальних авторів (АФ ІА), url-адреса всіх паспортів науковців: ID Scopus, Researcher ID (WoS), ORCID, Google Scholar; статистичні дані про кількість публікацій БД Scopus, WoS, індекси Гірша, дата актуалізації даних тощо[9, с. 69]. Стратегія діяльності бібліотеки Вінницького педуніверситету вбачається у інформаційно-аналітичному моніторингу та бібліометричному аналізі системи документальних комунікацій університету, створення передумов для представлення науковців у міжнародних реферативних базах і пошукових системах (Scopus, WoS, Google Scholar та ін.), сприяння впровадженню наукових періодичних видань до міжнародних баз даних тощо [10, с. 24].

Список використаних джерел

1. Білоус В. С. Електронна бібліотека вищого навчального закладу як середовище швидкого доступу до інформації / В. С. Білоус // Електронні інформаційні ресурси: створення, використання, доступ: збірник матеріалів Республіканської науково-практичної Інтернет-конференції, м. Вінниця, 12-18 квітня 2010 р. – Київ : Кондор, 2010. – С. 29–39.

2. Сербін О. Аспекти формування та вдосконалення сучасної бібліотечної освіти / О. Сербін, Т. Ярошенко // Вісник Книжкової палати. – 2016. – № 8. – С. 12–15.

3. Білоус В. Університетська наука у міжнародному інформаційному просторі / В. Білоус, Н. Лазаренко, А. Коломієць // Витоки педагогічної майстерності / Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка : зб. наук. пр. – Полтава, 2017. – Вип. 19. – С. 60–66.

4. Білоус В. С. Бібліотечні сервіси на допомогу адаптації університетської науки у глобальний інформаційний простір / В. С. Білоус // Вимірювання в бібліотеках: оцінка ефективності та якості роботи. Наукова бібліотека Харківського національного університету

радіоелектроніки. Доповіді i-conference Інтернет-конференції: 6-10 червня 2017 р. – Режим доступу: <http://openarchive.nure.ua/bitstream/document/3668> (Дата звернення: 20.07.2019).

5. Колесникова Т. Бібліотека ВНЗ: відповідальність за поширення результатів наукових досліджень / Тетяна Колесникова // Вища школа. – 2014. – № 4 (118). – С. 7–26. – Режим доступу: <http://eadnurt.diit.edu.ua/jspui/handle/123456789/2416> (Дата звернення: 20.12.2018)].

6. Копанєва В. О. Наукометрія у вищому навчальному закладі / В.О. Копанєва // Вимірювання в бібліотеках: оцінка ефективності та якості роботи Наукова бібліотека ХНУРЕ, 6-10 червня 2017 року. – Режим доступу: <http://lib.nure.ua/conf/category> (Дата звернення: 11.12.2018).

7. Білоус В. С. Проектна діяльність як інструмент модернізації бібліотеки вищого навчального закладу / В.С. Білоус // Вісник Книжкової палати. – 2014. – №4. – С.17–18.

8. Білоус В. С. Наукометрія в університеті: роль та місце бібліотеки / Валентина Білоус // Бібліотечний форум: історія, теорія і практика. – 2018. – № 1. – С. 15–16.

9. Білоус В. С. Наукометричні та бібліометричні практики у діяльності бібліотеки закладу вищої освіти / В. С. Білоус // Рідна школа. – 2018. – № 9–12. – С. 66–70.

- 10. Назаровець М. Служба інформаційного моніторингу як структурний підрозділ сучасної академічної бібліотеки / М. Назаровець // Вісник Книжкової палати. – 2016. – № 8. – С. 24–26.